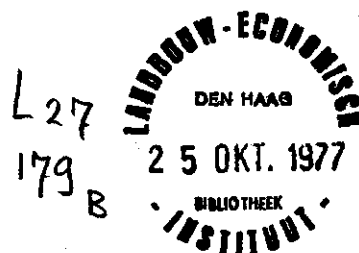


Ir. P. van der Linden
Drs. C.J.M. Spierings

DE POTENTIËLE WERKGELEGENHEID IN HET ONDERHOUD
VAN BOSSEN EN NATUURTERREINEN IN OVERIJSEL

Mededeling No. 179

September 1977



Landbouw-Economisch Instituut
Afdeling Structuuronderzoek

INHOUD

Blz.

TEN GELEIDE	3
SAMENSTELLING VAN DE BEGELEIDINGSCOMMISSIE	4
1. INLEIDING	5
1.1 Aanleiding en doel van het onderzoek	5
1.2 Opzet en uitvoering	5
1.3 De gebiedsindeling	7
2. BOSSEN EN NATUURTERREINEN IN OVERIJSSSEL	10
2.1 Bossen in Overijssel	10
2.2 Natuurterreinen in Overijssel	11
3. DE UITVOERING VAN WERKZAAMHEDEN EN HET PERSONEELS- BESTAND	13
3.1 Uitvoering van werkzaamheden	13
3.2 Arbeidsbezettingstype	13
3.3 Aantal werknemers	14
3.4 Enkele kenmerken van het werknemersbestand	14
4. DE BESTAANDE WERKACHERSTAND	16
4.1 Algemeen	16
4.2 De werkachterstand in bossen	16
4.2.1 Aard van de werkachterstand en de daar- bij betrokken oppervlakte	16
4.2.2 De omvang van de werkachterstand in manweken	18
4.3 De werkachterstand in natuurterreinen	19
4.3.1 Soort natuurterrein en de oppervlakte met werkachterstand	19
4.3.2 Omvang van de werkachterstand in man- weken	21
4.4 De werkachterstand in bossen en natuurter- reinen samen	22
5. VERWACHTINGEN T.A.V. HET WEGWERKEN VAN DE ACHTER- STAND	23
5.1 In bossen	23
5.2 In natuurterreinen	24
5.3 De verwachtingen t.a.v. bossen en natuurter- reinen samen	24
6. HET ONTSTAAN VAN NIEUWE WERKACHERSTAND	26

INHOUD (vervolg)

Blz.

7.	WERKGELEGENHEID IN BOSSEN EN NATUURTERREINEN IN DE KOMENDE JAREN	27
7.1	De thans bezette arbeidsplaatsen	27
7.2	De werkgelegenheid en uitbreiding van bossen en natuurterreinen	29
7.3	Potentiële werkgelegenheid door de inhaal van de bestaande werkachterstand	29
7.4	Uitbreiding van werkgelegenheid door het realiseren van potentiële werkgelegenheid	30
8.	AANBOD VAN ARBEIDSKRACHTEN VOOR WERK IN BOSSEN EN NATUURTERREINEN	35
8.1	Het aanbod vanuit de agrarische sector	35
8.2	Het aanbod vanuit andere sectoren	35
8.3	Aanbod van jonge arbeidskrachten	36
	CONCLUSIES	37
	SLOTOPMERKINGEN	39
Bijlagen	1 Vragenlijst	40
	2 Afkortingen en begrippen	42

TEN GELEIDE

De Regionale Raad voor de Arbeidsmarkt in de provincie Overijssel heeft het Landbouw-Economisch Instituut verzocht een onderzoek in te stellen naar "De potentiële werkgelegenheid in het onderhoud van en de aanplant in bossen en natuurterreinen in Overijssel". Het betreft een onderzoek met een verkennend karakter met doel de Raad op korte termijn te informeren over het aantal arbeidsplaatsen dat het werk in bossen en natuurterreinen in Overijssel op zou kunnen leveren.

Dat de gedachten van de Raad in deze richting gingen is begrijpelijk, omdat zowel van het bosareaal als van de natuurterreinen in Nederland, ongeveer 11% in Overijssel (excl. N.O.P.) is gelegen. Bovendien is het werk in bossen en natuurterreinen in veel gevallen ook geschikt voor agrariërs die van beroep willen veranderen. Aangezien de structurele ontwikkeling van de landbouw in zekere zin stagneert door het gebrek aan vervangende werkgelegenheid, zou eventueel potentiële aanwezige werkgelegenheid in bossen en natuurterreinen, niet alleen deze bossen en natuurterreinen ten goede komen, maar ook de noodzakelijke structurele ontwikkeling van de Overijsselse landbouw bevorderen.

Voor het onderzoek kon worden aangesloten aan een bij het LEI in uitvoering zijnd onderzoek naar de personeelsbezetting in de zogenaamde "groene sector". Er was echter een aanvullende enquête noodzakelijk. Hier is een woord van dank op zijn plaats voor de grote en vlotte medewerking van de vele eigenaren en beheerders van Overijsselse bossen en natuurterreinen.

Mede als gevolg van de deskundige medewerking van de door de Raad ingestelde begeleidingscommissie en van het secretariaat van de Raad, hadden de werkzaamheden een vlot verloop. Daardoor kon het onderzoek binnen de daartoe gestelde termijn worden voltooid.

Het onderzoek werd uitgevoerd door ir. P. van der Linden en drs. C.J.M. Spierings, met medewerking van de heer F.M. de Noord, allen medewerkers van de afdeling Structuuronderzoek van het Instituut.

Den Haag, september 1977

SAMENSTELLING VAN DE BEGELEIDINGSCOMMISSIE

Ir. J. Jepma	H.I.D. Provinciale Directie van de Bedrijfsontwikkeling in de Landbouw in Overijssel.
Ing. E.H. Krijger	Rentmeester Stichting "Het Overijssels Landschap".
Ir. C.J. de Lange	Houtvester, Staatsbosbeheer.
Drs. A.H. Versteeg	Secretaris van de Regionale Raad voor de Arbeidsmarkt in Overijssel.

1. INLEIDING

1.1 Aanleiding en doel van het onderzoek

De Regionale Raad voor de Arbeidsmarkt in de provincie Overijssel heeft het Landbouw-Economisch Instituut verzocht een onderzoek in te stellen naar "De potentiële werkgelegenheid in het onderhoud van en aanplant in bossen en natuurterreinen". De aanleiding hiertoe was de zorg m.b.t. de algemene ontwikkeling van de werkgelegenheid in de landbouw, de daarmee samenhangende gewenste beroepsovergang van mensen uit de landbouw en de overweging dat oudere agrariërs die hun bedrijf zouden willen beëindigen, moeilijk aan ander werk zijn te helpen.

De indruk bestond, dat in aanplant en onderhoud van bossen en natuurterreinen in Overijssel voor meer mensen werk is dan daarin thans werkzaam zijn.

Naast deze factor waren het de geschiktheid van tenminste een deel van de werkzaamheden in deze sector voor (oudere) ex-agrariërs en de hoge prioriteit die natuur en landschap zowel landelijk als regionaal hebben, die de aandacht van de Regionale Raad voor de Arbeidsmarkt in Overijssel richtte op dit onderwerp van onderzoek.

Het doel van dit onderzoek, dat een verkennend karakter heeft, is na te gaan voor hoeveel arbeidsplaatsen, in potentie ruimte aanwezig is bij het onderhoud van bossen en natuurterreinen in Overijssel, het deel daarvan dat - tot dusver - niet is gerealiseerd en de mogelijkheden om deze potentiële werkgelegenheid in reële werkgelegenheid om te zetten. Aanvankelijk was het de bedoeling zowel het onderhoud als de aanplant in het onderzoek te betrekken. De begeleidingscommissie was echter van oordeel dat de aanplant van bossen en natuurterreinen buiten beschouwing kon blijven. De aanplant vormt namelijk slechts een klein onderdeel van het totale pakket werkzaamheden en vraagt met de moderne plantmethoden betrekkelijk weinig arbeidskrachten. Het onderzoek is derhalve gericht op de "potentiële werkgelegenheid in het onderhoud van bossen en natuurterreinen in Overijssel".

1.2 Opzet en uitvoering

Het onderzoek dient informatie te verschaffen over:

- het aantal bezette arbeidsplaatsen en
- het potentiële aantal arbeidsplaatsen.

Voor het verkrijgen van de benodigde gegevens kon worden aangesloten op het bij het Landbouw-Economisch Instituut in uitvoe-

ring zijnde landelijk onderzoek 1) in de (gehele) zogenaamde "groene sector" 2). Bij de enquête voor dat onderzoek werden echter in verband met het grote aantal niet alle beheerseenheden 3) bossen en natuurterreinen benaderd. Zo zijn slechts over een beperkt aantal eenheden met minder dan 50 ha bos of natuurterrein gegevens beschikbaar gekomen en voor een deel van de eenheden met een areaal van 50-250 ha.

Daarom is ter aanvulling een schriftelijke enquête gehouden bij alle beheerseenheden in Overijssel met minstens 5 ha bos 4) of natuurterrein. Hierbij zijn vragen gesteld over de omvang en ligging van de bossen en natuurterreinen, over de arbeidsbezetting en over een eventueel aanwezige werkachterstand (zie bijlage 1). De enquête is gehouden in de maanden maart en april 1977.

De bij de gemeenten in beheer zijnde bossen en natuurterreinen zijn buiten beschouwing gelaten, omdat de arbeidsbezetting, arbeidsorganisatie en het beheer afwijken van de andere groepen eigenaren/beheerders.

De medewerking van de eigenaren en beheerders aan de enquête was goed: ruim 60% van hen heeft de vragen zodanig beantwoord dat de gegevens verwerkbaar waren (bij schriftelijke enquêtes wordt een response van 30% "normaal" geacht). Het merendeel van de beheerseenheden waarover geen gegevens werden verkregen zijn particuliere beheerseenheden met minder dan 25 ha bos. Doordat de meeste van dit type eenheden in Zuidoost-Overijssel liggen is ook 2/3 deel van de ontbrekende eenheden te vinden in Zuidoost-Overijssel. Als gevolg van het niet inzenden of onvolledig invullen van de vragenlijst is in totaal bijna 2100 ha bos buiten het onderzoek gebleven (tabel 1.1).

1) Reeds verschenen deelpublikaties zijn:

- Spierings, C.J.M. en Wolsink, G.H., Het personeelsbestand in dienst bij eigenaren en beheerders (excl. gemeenten) van bossen en natuurterreinen, LEI - Den Haag, 1976, publ. nr. 2.85
- Spierings, C.J.M. en Tjoonk, L., Het gemeentelijk personeelsbestand in de groene sector, LEI - Den Haag, 1976, publ. nr. 2.88.

2) Bossen, natuurterreinen en beplantingen.

3) Zie bijlage 2.

4) Uitgegaan is van bosbezittingen welke zijn geregistreerd bij het Bosschap. Dit houdt in dat bosbezittingen van minder dan 5 ha buiten het onderzoek zijn gebleven. Dit betekent o.m. ook dat bijvoorbeeld een aaneengesloten boscomplex op de Hellen-doornde Berg, waarvan de eigendom versnipperd is over een groot aantal individuele eigenaren grotendeels buiten het onderzoek is gebleven door gebrek aan gegevens.

Tabel 1.1 De bij het Bosschap geregistreeerde beheerseenheden met bos in Overijssel

Oppervlakte- klasse bos	aantal beheerseenheden en oppervlakte bos (in ha)					
	vragen beantwoord		vragen niet beantwoord		totaal	
	aan- tal	opper- vlakte	aan- tal	opper- vlakte	aan- tal	opper- vlakte
minder dan						
25 ha	79	894	82	862	161	1.756
25-100 ha	36	1.730	9	373	45	2.103
100-500 ha	29	6.134	4	861	33	6.995
500 ha of meer	12	10.103	-	-	12	10.103
totaal	156	18.861	95	2.096	251	20.957

In totaal ontbreekt aan het enquêtemateriaal dus ongeveer 10% van de totale geregistreeerde oppervlakte bos in Overijssel. Voor de natuurterreinen ontbreken van enkele beheerseenheden nadere gegevens. Het gaat daarbij naar schatting om ongeveer 700 ha, gelegen in Noordwest-Overijssel. Van ruim 18.800 ha bos en 14.100 ha natuurterrein zijn nadere gegevens beschikbaar gekomen. In deze publikatie wordt van deze gegevens uitgegaan. Voor een totaalbeeld van Overijssel dient met name bij de kleinere beheerseenheden enige bijweging te worden toegepast. Waar deze bijweging is toegepast, wordt dit uitdrukkelijk vermeld. Dit is met name gebeurd bij het onderdeel over de werkachterstand en de daaruit voortvloeiende potentiële werkgelegenheid 1).

De bossen en natuurterreinen in de Noordoostpolder zijn aanvankelijk wel in het onderzoek betrokken. De gegevens daarvan zijn echter niet in deze publikatie verwerkt. De redenen daarvoor zijn: de ligging van de bossen t.o.v. het oude land, de beheersvorm - waarbij in feite sprake is van één grote beheerseenheid - en het feit dat er geen werkachterstand aanwezig bleek te zijn die niet met het bestaande personeelsbestand kan worden opgelost.

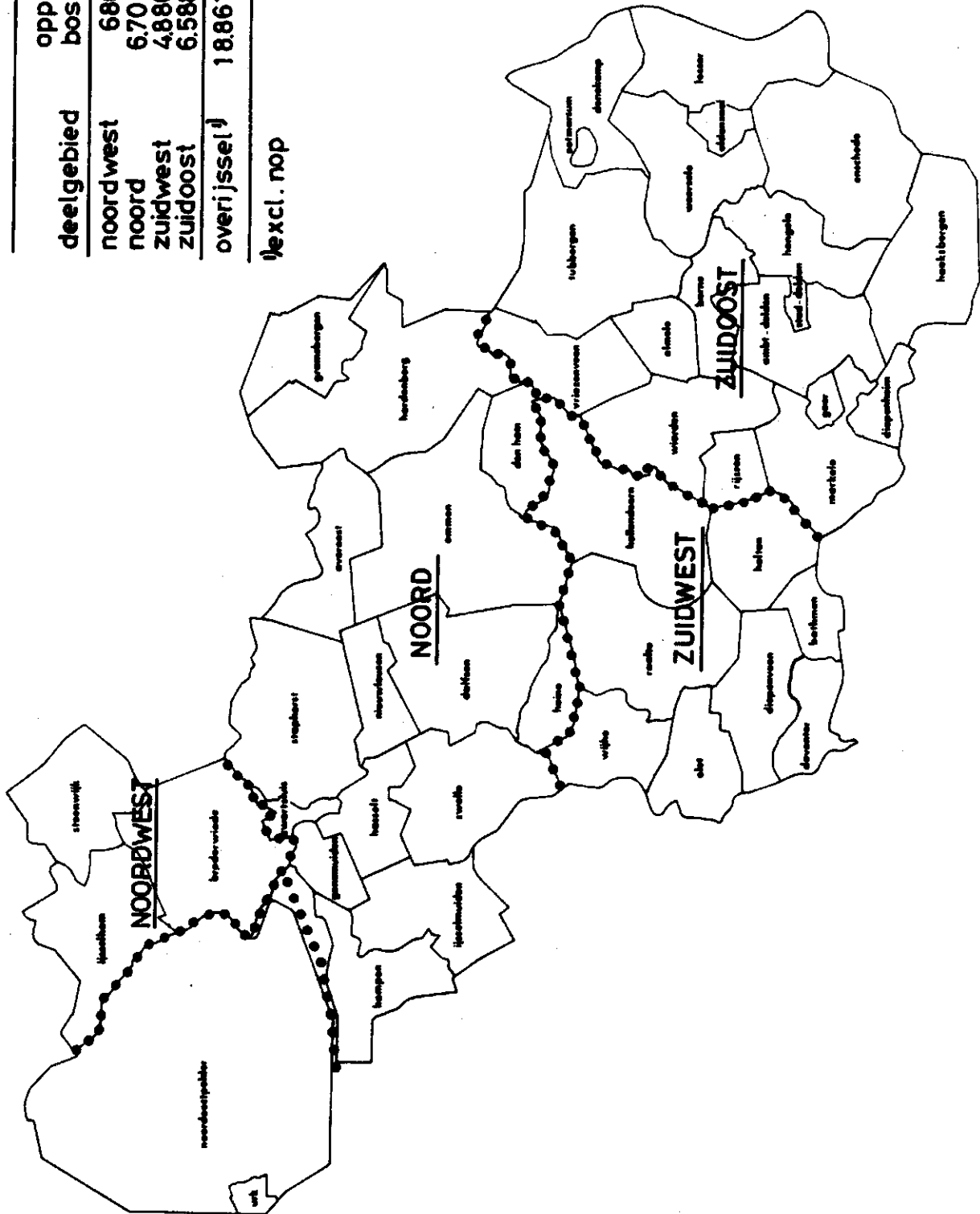
Opnemen van de Noordoostpolder in deze studie had dan ook - gelet op het doel ervan - geen zin.

1.3 De gebiedsindeling

De gegevens zijn zoveel mogelijk per gemeente verzameld. Met behulp van deze gegevens kon binnen de provincie een aantal deelgebieden worden onderscheiden. Hierbij is hoofdzakelijk uitgegaan

1) Zie bijlage 2.

kaart 1 de voor het onderzoek onderscheiden deelgebieden



deelgebied	opp(ha) bossen	opp.(ha) natuurterrein
noordwest	680	7.294
noord	6.707	1.466
zuidwest	4.886	1.767
zuidoost	6.588	3.587
overijssel	18.861	14.114

excl. nop

van de ligging van de bossen en van de natuurterreinen. Zo is een indeling ontstaan in 4 deelgebieden, weergegeven op kaart 1. Bij de indeling is getracht aan te sluiten bij één van de bestaande indelingen. Om een zinvol onderscheid te verkrijgen kon hieraan slechts ten dele worden voldaan.

Bij de beschouwingen over de bossen zijn de deelgebieden Noord en Noordwest samengevoegd omdat in Noordwest te weinig beheerseenheden en een te klein areaal bos aanwezig zijn.

2. BOSSEN EN NATUURTERREINEN IN OVERIJSSSEL

Een aanzienlijk deel van de beheerseenheden omvat zowel bossen als natuurterreinen. Dit blijkt uit tabel 2.1, waarin een overzicht is gegeven van de aantallen objecten en de bijbehorende oppervlakte bossen en natuurterreinen.

Tabel 2.1 De onderzochte beheerseenheden met bos en/of natuurterreinen

Beheerseenheden met	aantal	opp. bos in ha	opp. natuurterreinen in ha
Alleen bos	101	6.809	-
Alleen natuurterrein	5	-	3.129
Zowel bos als natuurterrein	<u>55</u>	<u>12.052</u>	<u>10.985</u>
Totaal	161	18.861	14.114

Waar dat gewenst is, vooral indien de oppervlakten bossen of natuurterreinen een belangrijke factor vormen, worden bossen en natuurterreinen afzonderlijk behandeld. Daarom wordt in 2.1 en 2.2 ingegaan op achtereenvolgens de arealen bossen en natuurterreinen in Overijssel.

2.1 Bossen in Overijssel

De totale in het onderzoek betrokken oppervlakte bossen bedraagt 18.861 ha. Deze oppervlakte is aangetroffen verspreid over een groot aantal (156) beheerseenheden. Ruim de helft daarvan omvat echter minder dan 25 ha bos, zoals blijkt uit tabel 2.2. Te zamen omvatten deze 79 beheerseenheden slechts 5% van de onderzochte oppervlakte bos in Overijssel. De 12 beheerseenheden met 500 of meer ha bos nemen, zoals al in tabel 1.1 bleek, meer dan 10.000 ha voor hun rekening.

Tabel 2.2 Aantal, ligging en grootte van de onderzochte beheers-eenheden met bos

Oppervlakte- klasse	aantal beheerseenheden met bos in deelgebied 1)			totaal Overijssel	
	Noordwest/ Noord	Zuidwest	Zuidoost	aantal beh. eenh.	opp. bos in ha
minder dan 25 ha	13	24	44	79	894
25-100 ha	13	7	21	36	1.730
100-500 ha	12	9	15	29	6.134
500 ha en meer	7	4	5	12	10.103
Totaal	45	44	85	156	18.861
Opp. bos in ha	7.387	4.886	6.588		

1) Het bos van 15 beheerseenheden ligt zodanig dat het in meer dan één deelgebied ligt.

Kleine eenheden bos komen vooral veel voor in Zuidoost- en Zuidwest-Overijssel en zijn, op een enkele ha na, alle van particulieren. Van de beheerseenheden met 500 ha of meer bos is de helft van particulieren en van de eenheden met 25-500 ha bos is dat 86%. Van de totale oppervlakte in het onderzoek betrokken bos is 27% in handen van de overheid en 65% van particulieren. De natuurbeschermingsorganisaties hebben in Overijssel betrekkelijk weinig (8%) bos in beheer.

De belangrijkste bosgebieden liggen rond Enschede, op de Overijsselse heuvelrug en bij Ommen met daarnaast nog een aantal complexen rond Deventer en bij IJhorst. Zoals al eerder is opgemerkt, zijn de bossen in de Noordoostpolder - 2.150 ha - hierbij niet meegerekend.

2.2 Natuurterreinen in Overijssel

Hoewel ook bij de natuurterreinen die in het onderzoek zijn betrokken de meeste beheerseenheden van particulieren zijn (77%) hebben de overheid en de natuurbeschermingsorganisaties met 47% en 44% het grootste deel van het areaal natuurterreinen in beheer. De gemiddelde oppervlakte natuurterrein per beheerseenheid is voor particulieren met ruim 28 ha dan ook veel kleiner dan voor beide andere categorieën: overheid ca. 730 ha en natuurbeschermingsorganisaties gemiddeld 1.200 ha. Daarbij geven de beide objecten in Noordwest-Overijssel - De Wieden en de Weerribben met achtereenvolgens 4.000 en 3.100 ha - natuurlijk de doorslag. Daarnaast

kan echter ook de ongeveer 1.500 ha van het "Overijssels Landschap" worden genoemd, gelegen in Noord- en Zuidwest-Overijssel. In tabel 2.3 is een overzicht gegeven van de aard van de natuurterreinen en de ligging ervan.

Tabel 2.3 Aard en oppervlakte van de in het onderzoek betrokken natuurterreinen

Aard	natuurterreinen opp. in ha	waarvan in % in			
		Noordwest	Noord	Zuidwest	Zuidoost
Hakhout	431	7	31	13	49
Heide en vennen	4.286	1	18	31	50
Water en moeras	1.811	74	7	11	8
Rietland	2.310	100	-	-	-
Schraal- land e.d.	1.388	74	6	6	14
Overige nat. terr. (w.o. moe- rasbos)	3.888	65	9	3	23
Totaal		52	10	13	25
Opp. in ha	14.114	7.294	1.466	1.767	3.587

Uit deze tabel blijkt enerzijds de grote spreiding over de verschillende soorten natuurterreinen in de provincie, maar anderzijds ook de scherpe regionale scheiding tussen de "natte" natuurterreinen in Noordwest- en de "droge" natuurterreinen van de zandgebieden in Zuidwest- en Zuidoost-Overijssel.

De natuurterreinen van particulieren bestaan grotendeels (93%) uit heide en hakhout. Het is dan ook niet verwonderlijk dat 37 van de 46 particuliere natuurterreinen in Zuidoost- en Zuidwest-Overijssel liggen.

3. DE UITVOERING VAN WERKZAAMHEDEN EN HET PERSONEELSBESTAND

3.1 Uitvoering van werkzaamheden

Het werk in bossen en natuurterreinen kan met eigen personeel worden verricht maar kan ook geheel of gedeeltelijk worden uitbesteed aan loonwerkers, aannemers of houthandelaren. De verschillende voorkomende werkzaamheden behoeven niet ieder jaar te worden uitgevoerd.

Bij het landelijk onderzoek - zie noot 1 op blz. 6 - bleek dat het onderhoud in de bossen overwegend plaatsvindt met eigen personeel. Uitbesteding van het onderhoud is beperkt maar er is een toename te constateren.

Het dunnen wordt gedeeltelijk door eigen personeel gedaan en gedeeltelijk uitbesteed. Ook hierbij is - althans op de grotere beheerseenheden - een ontwikkeling gaande naar meer uitbesteden.

Het vellen gebeurt op nog slechts 1/6 deel van de grotere beheerseenheden met eigen personeel. Op deze grotere beheerseenheden wordt het hout namelijk meest op stam verkocht aan de houthandel. Het onderhoud aan wegen en waterlopen wordt in toenemende mate door derden uitgevoerd. De daarvoor benodigde werktuigen en machines zijn veelal te kostbaar en zouden te weinig gebruikt worden om dit werk in eigen beheer te kunnen uitvoeren.

De hiervoor vermelde gegevens wijzen uit dat een deel van het totale pakket werkzaamheden wordt uitgevoerd door derden.

3.2 Arbeidsbezettingstype

Op ongeveer tweederde deel van de beheerseenheden heeft men geen personeel in dienst voor het werk in bossen en/of natuurterreinen. Het betreft vrijwel alleen particuliere beheerseenheden van kleine omvang. Zoals uit tabel 3.1 blijkt, heeft 36% van de beheerseenheden met personeel zowel vaste als losse, 33% alleen vaste en 31% alleen losse arbeidskrachten in dienst.

Tabel 3.1 Arbeidsbezettingstype

Samenstelling van de beheerseenheid	Aantal beheerseenheden				
	totaal	zonder personeel	met personeel (naar dienstverband)		
alleen vast			alleen los	vast en los	
Alleen bos	101	73	12	11	5
Alleen natuurterrein	5	4	-	-	1
Bos en natuurterrein	55	26	9	7	13
Totaal	161	103	21	18	19

Vooral van de eenheden met alleen bos heeft naar verhouding een groot deel geen personeel in dienst. Daarbij dient wel te worden opgemerkt dat het werk in het bos van kleinere objecten in veel gevallen door de eigenaar zelf en zijn gezinsleden wordt gedaan al dan niet in vrije tijd. De eenheden zonder personeel hebben slechts 18% van de oppervlakte bossen en 11% van het areaal natuurterreinen in beheer.

3.3 Aantal werknemers

De geënquêteerde eigenaren/beheerders van bossen en natuurterreinen in Overijssel hebben samen 128 arbeidskrachten in vaste dienst en 206 arbeidskrachten in "los" dienstverband. Van deze losse arbeidskrachten valt een aanzienlijk deel (bijna de helft) onder de WSW-regeling 1). Voor het deelgebied Zuidoost betreft dit 79 van de 107 personen in los dienstverband. Houdt men rekening met het feit dat de arbeidsprestatie van WSW-personeel beneden de 50% ligt, dan kan worden gesteld dat het arbeidsvolume redelijk verdeeld is over de deelgebieden in de provincie (tabel 3.2).

Tabel 3.2 Arbeidskrachten in bossen en natuurterreinen

Deelgebied	aantal arbeidskrachten in:	
	vaste dienst	"los" dienstverband
Noordwest	27	29
Noord	41	32
Zuidwest	32	38
Zuidoost	28	107
Overijssel	128	206

Van de vaste arbeidskrachten is ongeveer de helft in particuliere dienst en van de losse arbeidskrachten omstreeks 1/3 deel. De natuurbeschermingsorganisaties en de overheid werken naar verhouding veel met personeel in los dienstverband en dan vooral via de AW/E-regeling of in WSW-verband 1).

3.4 Enkele kenmerken van het werknemersbestand

Met behulp van de gegevens uit het landelijk onderzoek - zie noot 1 blz. 6 - is nagegaan hoe de leeftijdsopbouw en de scholing van de werknemers in bossen en natuurterreinen is. De gegevens zijn alleen beschikbaar voor de mensen in vaste dienst en hebben betrekking op het uitvoerend personeel (tabel 3.3).

1) Zie bijlage 2.

Tabel 3.3 Leeftijd van het uitvoerend personeel in vaste dienst

Categorie	% werknemers per leeftijdsgroep			totaal
	tot 45 jaar	45-59 jaar	60 jaar of ouder	
Particulieren	35	53	12	100
Natuurbeschermings-organisaties	63	25	12	100
Overheid	58	38	4	100
Totaal	49	42	9	100

De overheid en de natuurbeschermingsorganisaties hebben over het algemeen meer jongere werknemers dan de particuliere eigenaren/beheerders van bossen en natuurterreinen.

Bij de enquête t.b.v. het landelijk onderzoek is ook gevraagd naar het onderwijs dat de werknemers in vaste dienst hebben gevolgd. Daaraan zijn - voor Overijssel - de volgende gegevens ontleend (tabel 3.4).

Tabel 3.4 Gevolgd onderwijs door uitvoerend personeel in vaste dienst

Categorie	% per soort gevolgd onderwijs			totaal
	voortgezet dagonderwijs	cursus-onderwijs	alleen lagere school	
Particulieren	18	30	52	100
Nat. besch. org.	25	6	69	100
Overheid	11	80	9	100
Gemiddeld	15	54	31	100

Opvallend zijn de verschillen tussen de werknemers van de verschillende categorieën eigenaren/beheerder in de kolom cursus-onderwijs. Deze onderwijsvorm voorziet bij de overheidsinstellingen blijkbaar in een grote behoefte. De door de overheid-werkgever geboden mogelijkheden zijn daar natuurlijk nauw mee verbonden.

4. DE BESTAANDE WERKACHTERSTAND

4.1 Algemeen

Door een combinatie van factoren is in een deel van de bossen en natuurterreinen een werkachterstand ontstaan. Onder werkachterstand wordt hierbij verstaan het complex van werkzaamheden dat voor het realiseren van de door de eigenaar/beheerder gestelde beheersdoeleinden noodzakelijk was maar niet (geheel) tot uitvoering kon komen.

De belangrijkste oorzaak van het ontstaan van werkachterstanden in bossen is het niet of nauwelijks rendabel zijn van bosbezit, waarbij nog de gevolgen van de stormschade in 1972 en 1973 zijn bijgekomen. Mede daardoor ontbraken vooral bij particuliere objecten in veel gevallen de middelen om de eventueel benodigde (extra-)arbeidskrachten in te schakelen.

De werkachterstand in natuurterreinen hangt nauw samen met de aankoop van terreinen van particulieren door de overheid en natuurbeschermingsorganisaties. Deze hebben in veel gevallen andere beheersdoeleinden dan de vorige eigenaren/beheerder. In die gevallen waar de beheersdoeleinden gelijk bleven, ontbraken de vorige eigenaren in veel gevallen de mogelijkheden om die doeleinden te realiseren. In beide omstandigheden dient er thans een hoeveelheid (extra) werk te worden uitgevoerd, buiten de werkzaamheden die voor de normale instandhouding van de terreinen moeten worden verricht. Daarnaast zijn er werkzaamheden in de natuurterreinen - met name de terreinen in beheer bij natuurbeschermingsorganisaties - die niet of slechts ten dele konden worden uitgevoerd door het ontbreken van fondsen.

4.2 De werkachterstand in bossen

4.2.1 Aard van de werkachterstand en de daarbij betrokken oppervlakte

Op 2/3 deel van de geënuquêeerde beheerseenheden met bos bestaat een werkachterstand. In tabel 4.1 is aangegeven bij welke werkzaamheden die achterstand bestaat en voor welke oppervlakte bos dat het geval is.

Tabel 4.1 Werkzaamheden in bossen met een werkachterstand

Aard van de werkzaamheden 1)	objecten met werkachterstand		oppervlakte bossen waarin werkachterstand	
	aan-tal	in % van het tot.aant. beheerseenheden met bos	ha	in % van de oppervlakte bos van beheerseenheden met werkachterstand
Vrijstellen	47	30	945	11
Zuiveren	71	46	1.393	12
Snoeien	41	26	530	12
Prunus bestrijding	58	37	1.927	18
Dunnen	81	52	2.493	17
Totaal met werkachterstand	103	66		

1) Zie bijlage 2.

Vooraf het zuiveren en dunnen van de houtopstand is op een groot aantal beheerseenheden in het gedrang gekomen. Hoewel de prunusbestrijding op wat minder objecten geheel of gedeeltelijk achterwege bleef, vertoont dit werk na het dunnen de grootste oppervlakte met werkachterstand.

De oppervlakten met een achterstand zijn voor de verschillende werkzaamheden betrekkelijk gelijkmatig verdeeld over de onderscheiden deelgebieden.

Door de geringe oppervlakte in Noordwest-Overijssel blijft dat deel buiten beschouwing. Het grootste deel van de oppervlakte met werkachterstand ligt op beheerseenheden met minstens 100 ha bos, ongeveer gelijkmatig verdeeld over de beheerseenheden met 100-500 en met meer dan 500 ha bos.

Naar verhouding is de oppervlakte met werkachterstand op de beheerseenheden met minder dan 25 ha bos echter het grootst. Deze beheerseenheden beschikken over slechts 5% van de oppervlakte bossen in Overijssel, maar zij hebben bijvoorbeeld 15% van de oppervlakte waar een werkachterstand bestaat t.a.v. het zuiveren en 22% van die oppervlakte t.a.v. het snoeien.

Uit de enquête bleek dat de meeste werkachterstand in de bossen wordt aangetroffen bij beheerseenheden van particulieren en - naar verhouding - natuurbeschermingsorganisaties. De door de overheid beheerde boscomplexen vertonen verhoudingsgewijs kleine oppervlakten met werkachterstand.

4.2.2 De omvang van de werkachterstand in manweken

Bij de enquête is de eigenaren/beheerders gevraagd te schatten hoeveel manweken het zou vergen om de bestaande werkachterstand weg te werken.

In totaal blijkt deze in de bossen bijna 15.000 manweken te bedragen, overwegend op de particuliere beheerseenheden. In tabel 4.2 is de verdeling daarvan over de provincie weergegeven. Om een indruk te verkrijgen van de totale werkachterstand in bossen in Overijssel, is een omrekening toegepast voor de beheerseenheden en bossen waarvan de beheerders het enquêteformulier niet hebben ingezonden (zie tabel 1.1). De aldus verkregen totale werkachterstand bedraagt ongeveer 17.000 manweken.

Tabel 4.2 De werkachterstand in de bossen

Deelgebied	aantal beheerseenheden met werkachterstand		aantal manweken werkachterstand	
	volgens enquête	geschat totaal 1)	volgens enquête	geschat totaal 1)
Noordwest	4	5	184	475
Noord	27	36	7.105	7.480
Zuidwest	30	35	4.457	4.675
Zuidoost	55	92	3.170	4.380
Overijssel	103 2)	155 2)	14.916	17.010

1) Na omrekening.

2) Een deel der beheerseenheden ligt in méér dan één deelgebied.

Van de totale werkachterstand van ruim 17.000 manweken zijn ongeveer 10.800 manweken aanwezig op 140 particuliere beheerseenheden en ca. 4.100 manweken bij beheerseenheden van de overheid. De natuurbeschermingsorganisaties hebben niet zoveel bos in beheer en daardoor ook minder manweken achterstand (ruim 2.000) in bossen. Vooral in Noord-Overijssel is een grote werkachterstand in de bossen aanwezig: bijna 7.500 manweken. Het betreft overwegend beheerseenheden van de overheid.

In tabel 4.3 is de spreiding van de beheerseenheden met werkachterstand en het aantal manweken achterstand weergegeven naar de oppervlakte bos per beheerseenheid.

Tabel 4.3 De werkachterstand in bossen naar de oppervlakte bos per beheerseenheid

Oppervlakte- klasse	aantal beheerseenheden met werkachterstand		aantal manweken werk- achterstand	
	volgens enquête	geschat totaal 1)	volgens enquête	geschat totaal 1)
tot 25 ha	43	85	1.254	2.465
25 - 100 ha	25	30	1.329	1.610
100 - 500 ha	24	29	4.298	4.900
500 ha of meer	11	11	8.035	8.035
Totaal	103	155	14.916	17.010

1) Na omrekening.

Hoewel op een groot aantal beheerseenheden werkachterstand in bossen aanwezig is, is bijna de helft van het aantal manweken achterstand te vinden bij de 11 beheerseenheden met 500 of meer ha bos. De 85 kleine bosbezittingen (minder dan 25 ha) hebben samen echter toch een werkachterstand van bijna 2.500 manweken. Voorts valt er op te wijzen dat op de ongeveer 110 beheerseenheden zonder personeel een werkachterstand van ruim 4.200 manweken achterstand aanwezig is. Dat is ongeveer een vierdedeel van de totale werkachterstand in bossen in Overijssel.

Bij de enquête is gevraagd aan te geven welk deel van het aantal manweken van de werkachterstand bij het dunnen bestond. De reden van deze vraag is het speciale karakter van dit werk. Voor deze werkzaamheden kunnen nl. vrijwel alleen geschoolde krachten worden ingezet, die dit vak verstaan.

In totaal blijkt (na omrekening) het dunnen ongeveer 30% van de totale werkachterstand uit te maken. Bij de overheid en de natuurbeschermingsorganisaties is dit achtereenvolgens 34% en 30%, bij de particuliere beheerseenheden 28%. Bezien over de provincie ligt dit percentage in Zuidoost (met 48%) duidelijk boven het gemiddelde.

4.3 De werkachterstand in natuurterreinen

4.3.1 Soort natuurterrein en de oppervlakte met werkachterstand

Op 62% van de beheerseenheden met natuurterreinen is een grotere of kleinere werkachterstand aanwezig. In tabel 4.4 is aangegeven op welke soorten natuurterreinen deze werkachterstand bestaat en om welke oppervlakte het gaat.

Tabel 4.4 Natuurterreinen met een werkachterstand

Soort terrein	beheerseenheden met werkachterstand			opp. nat. terreinen met achterstand	
	aan- tal	in % van het tot.aant. beheerseenh. met nat. terr.	ha	in % v.d. opp. nat. terr. van beheers- eenheden met werkachter- stand	alle be- heerseen- heden
Hakhout	16	59	244	80	57
Heide en vennen	24	65	1.326	34	31
Water en moeras	14	78	31	2	2
Rietland	3	100	1.303	56	56
Schraal- land e.d.	9	82	405	31	29
Overig natuurter- rein	12	71	624	17	16
Totaal met werkachter- stand	37	62	3.931	30	28

Bij het hakhout is - op basis van het aantal beheerseenheden - naar verhouding het meest sprake van een werkachterstand, maar het rietland heeft de grootste oppervlakte met werkachterstand, gevolgd door de heide en vennen. In totaal bestaat op 28% van de oppervlakte natuurterreinen in Overijssel een werkachterstand. Verreweg het grootste deel (3.083 ha) daarvan (78%) ligt in beheerseenheden van meer dan 500 ha. Slechts 209 ha (5%) wordt aangetroffen op de eenheden met een omvang van minder dan 50 ha natuurterreinen. Omdat het merendeel van de grote natuurterreinen in Noordwest-Overijssel ligt, is het begrijpelijk dat daar het grootste deel van de oppervlakte met werkachterstand is aangetroffen. Dit blijkt ook uit tabel 4.5.

De helft van de beheerseenheden met werkachterstand ligt in Zuidoost-Overijssel maar deze beheerseenheden hebben samen niet meer dan 30% van de oppervlakte met werkachterstand.

Van de oppervlakte bij particulieren in beheer zijnde natuurterreinen is het percentage met werkachterstand hoger (39%) dan bij de overheid (29%) terwijl op "slechts" 24% van de oppervlakte van de terreinen van de natuurbeschermingsorganisaties een werkachterstand bestaat.

Tabel 4.5 De ligging van de natuurterreinen met werkachterstand

Deelgebied	beheerseenheden met werkachterstand		oppervlakte met werkachterstand in % v.d. totale opp. natuurterreinen
	aantal 1)	in % v.h. totaal ha aantal beheers- eenheden	
Noordwest	5	83	1.970
Noord	9	64	412
Zuidwest	9	56	355
Zuidoost	19	63	1.194
Overijssel	37	62	3.931

1) Een deel der beheerseenheden ligt in meer dan één deelgebied.

4.3.2 Omvang van de werkachterstand in manweken

Ook door beheerders van natuurterreinen is een schatting gemaakt van het aantal manweken nodig om de werkachterstand in te halen. In tabel 4.6 is aangegeven hoe de totale werkachterstand van 10.392 manweken is verdeeld over de provincie.

Tabel 4.6 De werkachterstand in de natuurterreinen

Deelgebied	aantal beheerseenheden met werkachterstand 1)	aantal manweken werkachterstand
Noordwest	5	2.700
Noord	9	820
Zuidwest	9	756
Zuidoost	19	6.116
Totaal	37	10.392

1) Een deel der beheerseenheden ligt in méér dan één deelgebied.

Van de totale werkachterstand in manweken is 58% aanwezig op natuurterreinen van de overheid, 31% bij natuurbeschermingsorganisaties en 11% bij particulieren. Het is dan ook begrijpelijk dat de 9 "grote" beheerders met zowel vast als los personeel, "goed zijn" voor 66% van de totale werkachterstand in natuurterreinen in Overijssel. Dat neemt niet weg dat de 21 beheerseenheden met werkachterstand met minder dan 50 ha natuurterreinen gezamenlijk toch nog een werkachterstand hebben van ca. 575 manweken.

4.4 De werkachterstand in bossen en natuurterreinen samen

In de voorafgaande paragrafen zijn bossen en natuurterreinen afzonderlijk behandeld. Een aanzienlijk deel ervan valt echter onder beheerseenheden met zowel bossen als natuurterreinen, ook van de eenheden met werkachterstand.

In tabel 4.7 is aangegeven hoeveel beheerseenheden met en hoeveel manweken werkachterstand er in Overijssel zijn. Voor de bossen is hierbij de al eerder aangegeven omrekening toegepast zodat het hier gaat om de totale werkachterstand in Overijssel.

Tabel 4.7 De werkachterstand in bossen en natuurterreinen

ge- schat to- taal 1)	Aantal beheerseenheden en manweken werkachter- stand met een werkachterstand van:							aantal manwe- ken niet bekend
	1-9 man- weken	10-24 man- weken	25-49 man- weken	50-99 man- weken	100-499 manwe- ken	500 e.m. we- ken	13 manwe- ken	
Aantal be- heerseen- heden	163	17	21	20	14	18	13	60
Aantal manweken	27.410	75	285	705	920	4.250	18.175	3.000 1)

1) Na omrekening.

In totaal is op de beheerseenheden in Overijssel een werkachterstand aanwezig van bijna 28.000 manweken, verdeeld over ruim 160 beheerseenheden. Het grootste deel van de werkachterstand is geconcentreerd op een betrekkelijk klein aantal eenheden. Deze 13 beheerseenheden hebben samen ongeveer 65% van de totale werkachterstand in Overijssel. Het betreft 4 particuliere, 4 natuurbeschermings- en 5 overheidsbeheerders, met achtereenvolgens 3.665, 4.870 en 9.640 manweken achterstand. Het geheel van de werkachterstand is betrekkelijk gelijkmatig verdeeld over de onderscheiden deelgebieden in de provincie, waarbij Zuidwest-Overijssel iets onder het gemiddelde ligt.

5. VERWACHTINGEN T.A.V. HET WEGWERKEN VAN DE ACHTERSTAND 1)

5.1 In bossen

Van het geschatte totaalaantal van 155 beheerseenheden met bos waar werkachterstand bestaat (zie tabel 4.2), verwachten 90 beheerders - dus 58% - dat de achterstand in de bossen in de komende 5 jaar zal kunnen worden weggewerkt. Bij de eenheden met minder dan 100 ha bos is dat 53%, bij die van 100-500 ha 63% en boven 500 ha 82%. Deze in totaal 11.300 manweken achterstand van deze 90 beheerseenheden samen (= 66% van de totale werkachterstand in de bossen) zal over 5 jaar kunnen zijn weggewerkt. Van deze 90 beheerders rekenen 48 erop dat zij dit met behulp van de bijdrageregeling 2) zullen kunnen realiseren, gedeeltelijk aangevuld met de E-regeling, werkers in WSW-verband en subsidie op aanvullend werk 3).

De particuliere beheerders rekenen daarbij vooral op de bijdrageregeling (55) hoewel een ander deel van hen (20) vooral aan de E-regeling en WSW-mensen denkt. De overheidsbeheerders denken aan uitbreiding van het personeelsbestand, eventueel aangevuld met werkzaamheden in A.W.-verband.

De natuurbeschermingsorganisaties hopen de achterstand in de bossen weg te werken met behulp van de E-regeling en WSW-personeel.

Van de overige 65 beheerseenheden verwachten 21 beheerders (met bijna 1900 manweken werkachterstand) dat de achterstand in de komende jaren wel kleiner zal worden maar over 5 jaar nog niet weggewerkt zal zijn. Een iets kleiner aantal (17 met 750 manweken werkachterstand in bossen) verwacht dat deze achterstand zal blijven bestaan. Een 20-tal beheerders verwacht zelfs dat de huidige achterstand (van bijna 700 manweken) nog groter zal worden. Deze laatste categorie zijn particuliere beheerders, merendeels met bos in Zuidoost-Overijssel, zonder personeel en - op enkelen na - met minder dan 25 ha bos.

De belangrijkste oorzaak van de te verwachten uitbreiding van de werkachterstand is dat het aantrekken van arbeid daarvoor niet lonend is. Dit geldt overigens evenzeer voor degenen die verwachten dat de werkachterstand op gelijk niveau zal blijven.

-
- 1) De in dit hoofdstuk vermelde gegevens hebben alle betrekking op het totaal areaal bossen en natuurterreinen en zijn daartoe omgerekend. Het betreft dus het "geschatte totaal" voor Overijssel.
 - 2) Bedoeld zijn hier de Beschikkingen Bosbijdragen en Natuurbijdragen die op 1 januari 1977 in werking zijn getreden.
 - 3) Zie bijlage 2.

Bij deze groep viel bovendien te beluisteren dat het aantrekken van voor het werk geschikte arbeidskrachten niet al te gemakkelijk zou zijn. Dit betreft kleine particuliere beheerseenheden in Zuid-oost-Overijssel met een beperkte werkachterstand. Voor het wegwerken van deze achterstand zou men een deskundige arbeidskracht slechts enkele weken (los) werk kunnen bieden. Het is begrijpelijk dat men daarvoor zelf moeilijk de geschikte man kan vinden. Uitbesteding ligt dan voor de hand, maar dat acht men wellicht te duur.

5.2 In natuurterreinen

Volgens de verwachtingen van de beheerders van natuurterreinen met een werkachterstand zal op 18 van deze 37 eenheden de werkachterstand in de komende 5 jaar kunnen worden weggewerkt. Dat zal betekenen dat dan 43% van de werkachterstand is verdwenen. Slechts voor 3 beheerseenheden wordt verwacht dat de huidige achterstand zal blijven bestaan. Van de overige 16 beheerseenheden verwachten er 8 dat de achterstand over 5 jaar kleiner zal zijn maar 8 dat de werkachterstand groter zal worden.

De situatie ligt bij de natuurterreinen dus minder gunstig - v.w.b. het wegwerken van de achterstand - dan bij de bossen. Hierbij dient te worden opgemerkt dat het snel wegwerken van werkachterstand in natuurterreinen drastische veranderingen teweeg kan brengen die niet altijd gewenst zijn. Daarnaast geldt ook voor de natuurterreinen dat bepaalde werkzaamheden achterwege moeten blijven uit financiële overwegingen.

Het wegwerken van de achterstand zal voor een deel plaatsvinden door uitbreiding van het aantal werknemers. In de meeste gevallen en voor het merendeel van de weg te werken achterstand wil men echter gebruik maken van Aanvullende werken/E-regeling of WSW-mensen. In beperkte mate denkt men aan losse arbeidskrachten, vrijwilligers en scholieren. Daarbij gaat het steeds om natuurterreinen waarin slechts weinig werkachterstand is.

5.3 De verwachtingen t.a.v. bossen en natuurterreinen samen

Voor ruim de helft (52%) van de 163 beheerseenheden met bossen en/of natuurterreinen met een werkachterstand wordt verwacht dat de bestaande werkachterstand binnen 5 jaar geheel zal kunnen worden weggewerkt. Daarmee zou dan bijna twee derdedeel van de huidige werkachterstand verdwenen zijn. Dit zal overigens nog meer kunnen zijn want op 20 beheerseenheden, met 16% van de totale werkachterstand wordt verwacht dat een deel ervan ingehaald zal kunnen worden. Daar staat dan weer tegenover dat op 24 beheerseenheden - met 7% van de totale werkachterstand - deze werkachter-

stand groter zal worden.

Wanneer de E-regeling zou worden beperkt of geheel worden opgeschort zou van het wegwerken van de achterstand trouwens weinig komen, vooral niet bij de natuurterreinen en de grotere beheers-eenheden met bossen. In de voorafgaande paragrafen bleek immers dat voor het wegwerken van de bestaande achterstand weliswaar niet uitsluitend maar wel in sterke mate wordt gerekend op de werking van de E-regeling.

Er bestaat tussen de deelgebieden in de provincie weinig verschil in de situatie ten aanzien van het wegwerken van de achterstand. Noordwest-Overijssel vormt daarop een uitzondering door de daar gelegen grote natuurterreinen. Daar wordt geen volledig wegwerken van de achterstand verwacht, wel een gedeeltelijk kleiner maar ook een gedeeltelijk groter worden van de thans bestaande achterstand. Dit is o.m. ook op een grote beheerseenheid in Noord-Overijssel het geval, hetgeen vooral wordt veroorzaakt door het achterblijven van uitbreiding van de personeelsbezetting bij de uitbreiding van de omvang van de in beheer zijnde objecten.

6. HET ONTSTAAN VAN NIEUWE WERKACHERSTAND

Voor 40 van de 45 in het onderzoek betrokken beheerseenheden met bossen die op het moment van de enquête geen werkachterstand in bossen hadden wordt ook in de komende jaren geen werkachterstand verwacht. Voor de 5 overige is dat wel het geval. Het betreft particuliere eenheden zonder personeel gelegen in Zuidoost-Overijssel met minder dan 25 ha bos, met in totaal 68 ha bos. De achterstand wordt verwacht bij de volgende werkzaamheden:

	aantal beheerseenheden	oppervlakte
vrijstellen	2	8 ha
zuiveren	3	38 ha
snoeien	2	23 ha
prunusbestrijding	3	28 ha
dunnen	3	23 ha

De oorzaak van het in de komende tijd ontstaan van deze werkachterstand is het ontbreken van personeel en van de middelen om mensen hiervoor aan te trekken.

Dezelfde oorzaken liggen ten grondslag aan de verwachting dat op 4 van de 18 beheerseenheden met natuurterreinen waar thans nog geen werkachterstand is, deze in de komende tijd wel zal ontstaan. Twee daarvan liggen in Noord- en twee in Zuidoost-Overijssel. Het betreft 3 kleine natuurterreinen en 1 middelgroot terrein dat door de overheid wordt beheerd. In totaal gaat het om 107 ha natuurterreinen, waarvan 105 ha heide en vennen. De verzuchting van één der geënquêteerden: "geen geld voor de bestrijding van de hier alles overheersende vogelkers" (= prunus), spreekt voor zichzelf.

7. WERKGELEGENHEID IN BOSSEN EN NATUURTERREINEN IN DE KOMENDE JAREN

7.1 De thans bezette arbeidsplaatsen

In paragraaf 3.3 is reeds vermeld dat de geënquêteerde eigenaren/beheerders van bossen en natuurterreinen 128 man personeel in vaste dienst en 206 man in los dienstverband hebben. Wanneer wordt aangenomen dat het personeel in vaste dienst volledig werkzaam is, hetgeen gewoonlijk het geval is, dan betekent dit dat zij een arbeidsvolume van 128 manjaren vertegenwoordigen.

Over de werknemers in los dienstverband zijn voor Overijssel weinig gegevens bekend over het aantal manweken dat zij per jaar werkzaam zijn en wat hun arbeidsprestatie is (WSW-ers).

Daarom is voor de berekening van de arbeidsvolume gebruik gemaakt van de uit het landelijk onderzoek beschikbare gegevens en verhoudingsgetallen 1). Deze zijn toegepast op de in Overijssel verkregen gegevens. Hierbij is tegelijkertijd een omrekening toegepast om het totaal voor Overijssel te verkrijgen. Het resultaat daarvan is weergegeven in tabel 7.1.

Hieruit blijkt dat zowel bij de arbeidsbezetting als bij het arbeidsvolume de verdeling naar personeel in vast en los dienstverband duidelijke verschillen bestaan tussen de beheerscategorieën.

Het totale arbeidsvolume is groter dan hiervoor is aangegeven. Een deel van het werk, vooral in de bossen, wordt uitbesteed aan derden. Hoeveel dit precies is, is niet bekend, noch voor Overijssel noch landelijk. Bij benadering kan echter - op grond van het landelijk onderzoek - worden gesteld dat op iedere 2 vaste personeelsleden in dienst bij de beheerseenheden er 1 in bossen en natuurterreinen werkt die in vaste dienst is bij werkorganisaties die werk uitvoeren ten behoeve van bossen en natuurterreinen.

Dit zou voor Overijssel betekenen dat er 70 arbeidskrachten van derden werkzaam zijn in bossen en natuurterreinen. Dit brengt het totaal aantal regelmatig werkzamen op 209 man en het totaal arbeidsvolume op 276 manjaren.

1) Hierbij is met name gebruik gemaakt van de gegevens van de tabellen 6.10 en 6.11 - en het daaraan ten grondslag liggende materiaal - uit de LEI-publicatie 2.85 (zie noot 1 blz. 6).

28 Tabel 7.1 Het personeelsbestand en arbeidsvolume in bossen en natuurterreinen in Overijssel
(na omrekening)

Categorie beheerders	Aantal personen		Aantal manjaren van personeel			
	regelm. werkzaam	niet-regelmatig werkzaam	regelm. werkzaam	losse WSW-	niet-regelmatig werkzaam	totaal
		in WSW- arb.kr. verband werken		AW/E-	AW/E-	
particulieren	64	-	64	14	-	7
natuurbescher- mingsorg.	22	12	22	4	4	7
overheid	53	82	53	2	24	5
Totaal	139	94	139	20	28	19
		33				206

7.2 De werkgelegenheid en uitbreiding van bossen en natuurterreinen

Gelet op de laatste tijd geuite beleidsvoornemens 1) is in de toekomst een uitbreiding te verwachten van het areaal bossen en natuurterreinen. Een dergelijke uitbreiding zal - normaal gesproken - gepaard kunnen gaan met een toename van de werkgelegenheid in deze sector. De omvang van deze toename hangt nauw samen met de aard van de nieuwe terreinen en de oppervlakte daarvan. Door het ontbreken van concrete gegevens blijft deze mogelijke uitbreiding van de werkgelegenheid in bossen en natuurterreinen hier verder buiten beschouwing.

Een andere reden om aan deze "extra" werkgelegenheid verder geen aandacht te besteden is, dat de eventuele uitbreiding van bossen en natuurterreinen in Overijssel vrijwel altijd ten koste zal gaan van landbouwgronden. Het gebruik als landbouwgrond vergt - zelfs in de meest arbeidsextensieve vorm - aanzienlijk meer arbeidskrachten per oppervlakte-eenheid dan voor het beheer van bossen en natuurterreinen nodig zijn. Uitbreiding van de oppervlakte bossen en natuurterreinen ten koste van landbouwgronden kan derhalve alleen een vermindering van de totale werkgelegenheid betekenen.

7.3 Potentiële werkgelegenheid door de inhaal van de bestaande werkachterstand

De geëquëteerde beheerseenheden hebben samen een werkachterstand van ruim 27.400 manweken. Bij een aantal van 40 productieve manweken per manjaar - een ervaringscijfer in deze sector - betekent dit een achterstand van 685 manjaren. De beheerders verwachten dat deze werkachterstand niet geheel binnen 5 jaar kan worden weggewerkt, vooral niet in de natuurterreinen. Gelet op de verwachtingen van de beheerders zal over 5 jaar in de natuurterreinen 65% en in de bossen 75% van de werkachterstand kunnen zijn verdwenen. Dit betekent voor de komende 5 jaar werk met een volume van 488 manjaren (natuurterreinen 169mij. en bossen 319 manjaren). Dit werk ligt dan verdeeld over bossen en natuurterreinen over geheel Overijssel over 163 beheerseenheden (zie tabel 4.7).

In tabel 7.2 is dit nader uitgewerkt voor de bossen en natuurterreinen afzonderlijk en voor de verschillende delen waarin Overijssel is onderscheiden.

-
- 1) - Structuurvisie op het bos en de bosbouw, Ministerie van Landbouw en Visserij, Den Haag, 1977.
 - Structuurvisie natuur- en landschapsbehoud, Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, Den Haag, 1977.

Tabel 7.2 Potentiële werkgelegenheid door inhaal van de huidige werkachterstand in bossen en natuurterreinen (geschat totaal) in de komende vijf jaar

Deel- gebieden	Werkachterstand					Potentiële werkge- legenheid			
	in bossen ¹⁾		in natuur- terreinen		to- taal	in komende 5 jaar			rest. na 5 jaar
	manw.	manj.	manw.	manj.	manj.	bos- sen	nat. terr.	to- taal	
Noordwest	475	12	2700	68	80	9	44	53	27
Noord	7480	187	820	20	207	140	13	153	54
Zuidwest	4675	117	756	19	136	88	12	100	36
Zuidoost	4380	109	6116	153	262	82	100	182	80
Overijssel	17010	425	10392	260	685	319	169	488	197

1) Na omrekening.

Hierbij is er dus van uitgegaan dat - in aansluiting bij de verwachtingen van de beheerders - in de komende 5 jaar in de bossen 75% van de werkachterstand zal kunnen zijn weggewerkt en 65% daarvan in de natuurterreinen (in totaal dus 488 manjaar). Aan het eind van deze periode zal dan - indien de verwachtingen uitkomen - van de thans bestaande werkachterstand nog bijna 30% (197 manjaar) overblijven. In hoofdstuk 6 bleek dat voor een aantal beheerseenheden rekening wordt gehouden met het ontstaan van werkachterstand in de komende jaren. Daarom is het waarschijnlijk dat ook over 5 jaar een achterstand in het onderhoud van bossen en natuurterreinen zal bestaan tenzij de belangrijkste oorzaak daarvan, het gebrek aan middelen en fondsen, wordt opgeheven.

7.4 Uitbreiding van werkgelegenheid door het realiseren van potentiële werkgelegenheid

Zoals in de voorgaande paragraaf is aangegeven, betekent het inhalen van de bestaande werkachterstand - voor zover de beheerders daartoe mogelijkheden zien - een bron van potentiële werkgelegenheid van 488 manjaren ¹⁾. De inhaal van dit deel van de werkachterstand zou aan bijna 100 man 5 jaar werk kunnen geven.

Van de thans aanwezige werkachterstand zal dan echter een deel nog niet zijn weggewerkt, nl. een achterstand van 197 manjaren (zie tabel 7.2). Bovendien verwacht een deel van de beheerders

1) Inclusief de beheerseenheden waarvan de werkachterstand geschat is.

dat bij het onderhoud nieuwe werkachterstand zal ontstaan (zie de hoofdstukken 5 en 6). Ook over 5 jaar zal er dus in dit opzicht een aanzienlijke potentiële werkgelegenheid bestaan in het onderhoud van bossen en natuurterreinen.

Indien de potentiële werkgelegenheid kan worden omgezet in reële werkgelegenheid zal derhalve sprake zijn van een relatief permanente vorm van werkgelegenheid.

Uit de verklaringen van de geënquêteerden van het ontstaan van de werkachterstand - overwegend het ontbreken van middelen - blijkt deze werkachterstand alleen te kunnen worden weggewerkt indien de overheid daartoe - op welke wijze dan ook - de middelen beschikbaar stelt of doet komen. In deze paragraaf zal worden nagegaan op welke wijze en voor hoeveel man werkgelegenheid zal kunnen ontstaan indien de overheid de benodigde middelen daartoe levert.

Alvorens hiertoe over te gaan dient de hiervoor genoemde werkachterstand van bijna 490 manjaar te worden verminderd met ongeveer 5 manjaar. Dit betreft de werkachterstand op beheerseenheden waarvan de beheerders te kennen hebben gegeven deze achterstand te kunnen wegwerken met het aanwezige eigen personeel. Bij de verdere beschouwingen zal danook worden uitgegaan van een potentiële werkgelegenheid van 485 manjaren.

In de eerste plaats dient te worden stilgestaan bij de werkzaamheden zoals die worden uitgevoerd in het kader van Aanvullende Werken/E-regeling en in WSW-verband. Een aanzienlijk deel hiervan beoogt namelijk het opheffen van de bestaande werkachterstand in bossen en natuurterreinen.

Zoals in tabel 7.1 bleek, komt het arbeidsvolume daarvan overeen met 47 man (per jaar). Een deel ervan is bestemd voor andere werkzaamheden dan de inhaal van de achterstand bij het onderhoud. Daarbij kan worden gedacht aan de aanplant van bossen, het inrichten van recreatieve ruimten in bossen en natuurterreinen en ook aan het "normale" onderhoud. Hoe groot dit deel is, is echter niet precies bekend. Aangenomen wordt dat ongeveer 3/4 deel van het volume van de werkzaamheden in bossen en natuurterreinen in het kader van Aanvullende Werken/E-regeling en in WSW-verband, gericht is op de inhaal van de werkachterstand bij het onderhoud. Indien de werkzaamheden krachtens deze regelingen de komende 5 jaar op dezelfde voet worden voortgezet, zal daardoor 175 van de 485 manjaar werkachterstand kunnen worden weggewerkt.

De vraag kan worden gesteld of het juist is deze vrijwel permanente werkgelegenheid te benutten voor tijdelijke projecten van bijzondere aard. Hoewel een arbeidskracht via de E-regeling dezelfde beloning ontvangt voor zijn werk als de naast hem werkende arbeidskracht die in dienst is van de eigenaar/beheerder, is zijn sociale en maatschappelijke positie zonder twijfel ongunstiger.

De werkzaamheden voortvloeiend uit voornoemde regelingen worden in hoofdzaak uitgevoerd ten behoeve van beheerseenheden van de

overheid, de natuurbeschermingsorganisaties en een beperkt aantal (grotere) particuliere beheerseenheden. Het omzetten van een aanmerkelijk deel van deze - in wezen permanente - werkgelegenheid in reële permanente arbeidsplaatsen moet in dit ruimere werkverband arbeidsorganisatorisch mogelijk worden geacht. Bij een dergelijke transformatie zullen wel problemen kunnen ontstaan omdat hierbij zowel het werkgelegenheids- als het arbeidsvoorzieningsbeleid betrokken is en voor de uitvoering ervan wellicht fondsen naar andere departementen zouden moeten worden overgeheveld.

Aannemende dat de voornoemde 175 manjaar werkachterstand kan worden weggewerkt hetzij door voortzetting van de thans bestaande regelingen, hetzij door omzetting daarvan in 35 permanente arbeidsplaatsen gedurende 5 jaar, dan blijven er van de 485 manjaar nog 310 manjaar over. Van deze 310 manjaar is ongeveer 65% (200 manjaar) aangetroffen op de grotere beheerseenheden. Deze 200 manjaar is verdeeld over een aantal grotere particuliere beheerseenheden met bossen en over bossen en natuurterreinen die door de overheid of natuurbeschermingsorganisaties worden beheerd. Een betrekkelijk klein deel hiervan betreft werkachterstand op beheerseenheden van natuurbeschermingsorganisaties. Daar verwacht men namelijk de werkachterstand - voor zover mogelijk - grotendeels te kunnen wegwerken door voortzetting van de E- en WSW-regelingen.

Een deel van de 200 manjaren potentiële werkgelegenheid op grotere beheerseenheden - werk voor 40 man gedurende 5 jaar - zal worden gerealiseerd wanneer de overheidsbeheerders de voorgenomen uitbreiding van hun personeelsbestand kunnen verwezenlijken. De particuliere beheerders in deze groep verwachten de werkachterstanden in hoofdzaak met behulp van de nieuwe bijdrageregeling 1) te kunnen wegwerken. Zij zullen daartoe mogelijk zelf personeel in dienst nemen of gebruik maken van de diensten van derden (loonwerkers e.d.).

Dit laatste geldt eveneens voor de grote groep kleinere particuliere beheerseenheden waarop de overige potentiële werkgelegenheid van ca. 110 manjaar (310 minus 200 manjaar) is aangetroffen. Aangezien de werkachterstand per eenheid bij deze categorie beperkt is (in manweken) zullen deze vooral zijn aangewezen op het aantrekken van losse arbeidskrachten voor een korte periode - waarbij het de vraag is of zij voor zo'n korte tijd de geschikte deskundige arbeidskrachten kunnen aantrekken - of op de diensten van derden.

Wanneer ervan wordt uitgegaan dat van de 310 manjaar potentiële werkgelegenheid naar schatting 50 manjaar wordt gerealiseerd doordat de overheid - en een enkele particuliere beheerder - personeel in dienst neemt (in totaal 10 man) dan zal er in principe voor andere arbeidskrachten en voor diensten verlenende bedrijven

1) Op 1 januari 1977 zijn de Beschikkingen Bosbijdragen en Natuurbijdragen in werking getreden.

ca. 260 manjaar werk beschikbaar komen. Indien deze potentiële werkgelegenheid kan worden omgezet in permanente arbeidsplaatsen, dan betekent dit 5 jaar werk voor 52 man. Dit betreft voor omstreeks 40% werk op beheerseenheden van de overheid, voor 40% op meestal kleine boseenheden van particulieren en voor ongeveer 20% op beheerseenheden van natuurbeschermingsorganisaties. Alleen door coördinatie van dit eventuele aanbod van werkgelegenheid zal het dan mogelijk zijn deze potentiële werkgelegenheid om te zetten in reële werkgelegenheid van permanente aard.

Welke mogelijkheden zijn daarvoor aanwezig?

Voor het nagaan van de mogelijkheden zijn de volgende uitgangspunten in aanmerking genomen:

- het zoveel mogelijk realiseren van vaste arbeidsplaatsen;
- de overheid verstrekt de middelen en ziet toe op het gebruik daarvan.

Op basis hiervan zijn de volgende vormen mogelijk:

- de overheid neemt het benodigde personeel in dienst en stelt dit, aan de hand van een werkplan, voor de benodigde tijd aan de betreffende beheerders ter beschikking;
- de overheid stelt de middelen ter beschikking aan de betreffende eigenaren/beheerders die gezamenlijk het benodigde personeel voor het wegwerken van de achterstand in dienst nemen, e.e.a. in overleg met de overheid;
- de overheid stelt de middelen aan de betreffende eigenaren/beheerders ter beschikking en stimuleert de coördinatie van het hieruit voortvloeiende aanbod van werkgelegenheid. Hier toe is samenwerking noodzakelijk van de eigenaren/beheerders met het particuliere bedrijfsleven dat het hiervoor benodigde personeel in dienst neemt.

Overwegingen t.a.v. de eenvoud van organisatie zouden een voorkeur voor de eerste twee oplossingen kunnen doen uitgaan. De tweede heeft daarbij de voorkeur omdat deze beter aansluit bij de in veel gevallen individualistische instelling van boseenaren/beheerders.

De laatstgenoemde vorm zal waarschijnlijk het beste aansluiten bij de praktijk, omdat ook thans reeds een aanzienlijk deel van de werkzaamheden in bossen en natuurterreinen, maar vooral in bossen, wordt uitbesteed aan derden.

Hierbij dient te worden bedacht dat een groot deel van de 260 manjaar potentiële werkgelegenheid betrekking heeft op particuliere beheerseenheden, een even groot deel op beheerseenheden van de overheid en een kleiner deel op beheerseenheden van natuurbeschermingsorganisaties. Door de combinatie van het aanbod uit deze sectoren zal een werkbare eenheid kunnen ontstaan. Dit is te meer noodzakelijk omdat deze potentiële werkgelegenheid verspreid ligt over een groot aantal objecten, gelegen in Zuidoost-, Zuidwest- en - in mindere mate - Noord-Overijssel.

Samenvattend zou dit voor de werkgelegenheid in Overijssel voor de komende 5 jaar kunnen betekenen:

35 arbeidsplaatsen of in het kader van WSW- of AW/E-regelingen of (permanent) in "normaal" dienstverband bij:

- de overheid
- de natuurbeschermingsorganisaties
- enkele grote particuliere beheerseenheden;

10 arbeidsplaatsen (permanent) in dienst bij de overheid 1) en mogelijk een enkele particuliere beheerseenheid;

52 arbeidsplaatsen (permanent) in een gecoördineerd werkverband van overheid en/of particuliere eigenaren/beheerders en/of natuurbeschermingsorganisaties en/of het diensten toeleverend bedrijfsleven.

Omstreeks 2/5 deel hiervan - grotendeels begrepen in de eerstgenoemde 35 arbeidsplaatsen - betreft werk t.b.v. het onderhoud van natuurterreinen. Het grootste deel (3/5) betreft werk aan het onderhoud van bossen. Omstreeks de helft van de in de 3e categorie genoemde 52 arbeidsplaatsen zal alleen kunnen worden gerealiseerd door samenwerking van de betrokken partijen.

1) Indien de overheidsbeheerders de voorgenomen uitbreiding van hun personeelsbestand niet kunnen verwezenlijken, moet het merendeel van deze 10 arbeidsplaatsen worden toegevoegd aan de groep van 52 arbeidsplaatsen die daardoor zal kunnen toenemen tot ca. 60 arbeidsplaatsen.

8. AANBOD VAN ARBEIDSKRACHTEN VOOR WERK IN BOSSEN EN NATUURTERREINEN

De afnemende werkgelegenheid in de landbouw, het vinden van ander werk voor agrariërs die van beroep willen veranderen en de moeilijke plaatsbaarheid van oudere ex-agrariërs vormden de belangrijkste redenen voor het instellen van dit onderzoek. Het ligt dan ook voor de hand dat men, wanneer extra-werkgelegenheid beschikbaar zou komen door het realiseren van de potentiële werkgelegenheid in het onderhoud van bossen en natuurterreinen, in de eerste plaats denkt aan mogelijkheden voor (ex-)agrariërs. Het is echter een open vraag of deze "nieuwe" werkgelegenheid voorbehouden zou moeten blijven voor deze groep. In de volgende paragrafen zal dan ook zowel op het aanbod vanuit de agrarische als vanuit andere sectoren worden ingegaan, al zijn over deze laatste categorie nauwelijks gegevens voorhanden.

8.1 Het aanbod vanuit de agrarische sector

Voor de benadering van het mogelijk aanbod van arbeidskrachten vanuit de landbouw kon gebruik worden gemaakt van een studie van de Commissie Arbeidsmarkt-zaken van de Provinciale Raad voor de Bedrijfsontwikkeling in de landbouw in Overijssel 1).

Uit de voor deze studie ontwikkelde trend-prognose voor de periode 1974-1980 blijkt dat tot 1980 voor 780 agrariërs ander werk nodig zal zijn. Het betreft 450 bedrijfshoofden, 300 meewerkende zoons en 30 overige mannelijke arbeidskrachten. Voor de eventuele werkgelegenheid in bossen en natuurterreinen is vooral gedacht aan de ouderen. Dat zijn de bedrijfshoofden en de overige arbeidskrachten. Voor deze categorieën samen zullen - volgens de trend-prognose - ieder jaar 80 nieuwe arbeidsplaatsen beschikbaar moeten komen. Ook wanneer slechts een klein deel van deze (ex-) agrariërs zou willen werken in bossen en natuurterreinen, zal het aanbod vanuit deze sector groter zijn dan de vraag naar personeel.

8.2 Het aanbod vanuit andere sectoren

Omdat geen concrete gegevens beschikbaar zijn moest worden gewerkt met enkele globale indicaties.

1) Werkgelegenheid en beroepsovergang in de landbouw in Overijssel. Commissie Arbeidsmarkt-zaken van de Provinciale Raad voor de Bedrijfsontwikkeling in de landbouw in Overijssel, Zwolle, april, 1976.

Per 1 januari 1976 waren - zoals blijkt uit voornoemde studie - in Overijssel 194 man werkzaam op E-objecten. Ongeveer 1/3 deel van deze arbeidskrachten was afkomstig uit de agrarische of een aanverwante sector. Slechts een deel van deze objecten lag in bossen en natuurterreinen. Gelet op de aard van de werkzaamheden mag worden aangenomen dat de verhouding ex-agrariërs : overigen bij de objecten in bossen en natuurterreinen hoger ligt.

Uit het voorgaande zou men af kunnen leiden dat de belangstelling voor dit werk vanuit andere sectoren waarschijnlijk niet veel kleiner is dan vanuit de landbouw. Dit zou betekenen dat het realiseren van de potentiële werkgelegenheid in het onderhoud van bossen en natuurterreinen niet zal behoeven af te stuiten op een gebrek aan aanbod van arbeidskrachten. Wanneer bovendien de thans op E-objecten werkenden in de beschouwingen worden betrokken, zal dat zeker niet het geval behoeven te zijn.

8.3 Aanbod van jonge arbeidskrachten

Zoals voor vrijwel ieder vak worden voor het werk in bossen en natuurterreinen, maar vooral voor de bossen, jongeren opgeleid om later als vakman in deze sector werkzaam te zijn.

Men zou er in principe van uit kunnen gaan dat deze jongeren de ouderen in het vak zullen vervangen wanneer deze hun beroepsloopbaan beëindigen. Uit de leeftijdsopbouw van het werknemersbestand in bossen en natuurterreinen (tabel 3.3) blijkt echter dat slechts 9% van de vaste arbeidskrachten 60 jaar en ouder is. Dat betekent dat in de komende 5 jaar door beroepsbeëindiging i.v.m. de leeftijd in Overijssel maximaal 12 arbeidsplaatsen in bossen en natuurterreinen zullen kunnen vrijkomen voor jongeren. Het is dan ook aannemelijk dat ook jonge geschoolde arbeidskrachten in de markt zullen zijn voor de "extra" werkgelegenheid.

CONCLUSIES

- In het onderhoud van de bossen en natuurterreinen in Overijssel bestaat een omvangrijke achterstand. Deze achterstand is - naar verhouding - het grootst op de particuliere beheers-eenheden en is betrekkelijk gelijkmatig verdeeld over de provincie.
- De totale werkachterstand bedraagt ongeveer 685 manjaar, waarvan ca. 3/5 deel in bossen en 2/5 deel in natuurterreinen.
- De belangrijkste oorzaak van het bestaan van deze werkachterstand is het geringe of negatieve rendement van de bossen en het ontbreken van fondsen of middelen - zowel voor bossen als voor natuurterreinen - voor het aantrekken van de benodigde arbeidskrachten. Deze werkachterstand zal dan ook alleen kunnen worden opgeheven indien de overheid daartoe de middelen beschikbaar stelt.
- De beheerders verwachten dat in de komende vijf jaar 485 van de 685 manjaar is weg te werken. Dat zou werkgelegenheid betekenen voor bijna 100 man gedurende ten minste 5 jaar. Daarna zal er naar verwachting nog een werkachterstand overblijven van bijna 200 manjaar.
- Een deel van de werkachterstand, met een arbeidsvolume van 175 manjaar, zal kunnen worden weggewerkt door voortzetting van de werkzaamheden in het kader van AW/E-verband en WSW-regeling 1) voor het inhalen van werkachterstand in bossen en natuurterreinen. Gezien het vrijwel permanente karakter van deze werkzaamheden - werk voor 35 man gedurende ten minste 5 jaar - welke overwegend op beheerseenheden van de overheid en natuurbeschermingsorganisaties worden uitgevoerd - moet het arbeidsorganisatorisch mogelijk zijn deze werkgelegenheid permanent te maken.
- Enkele beheerders hebben het voornemen personeel in dienst te nemen (ca. 10 man) voor het inhalen van een werkachterstand van ca. 50 manjaar.
- Het inlopen van een werkachterstand van 260 manjaar, hoofdzakelijk in bossen - voor 40% op beheerseenheden van de overheid, voor 20% op die van natuurbeschermingsorganisaties en voor 40% op een groot aantal kleinere particuliere beheers-eenheden - zou permanent werkgelegenheid voor 52 man gedurende ten minste 5 jaar kunnen opleveren, indien althans de overheid, de eigenaren/beheerders en de toeleverende bedrijven (loonwerkers e.d.) hun activiteiten coördineren.
- Uitbreiding van de oppervlakte bossen en/of natuurterreinen zal per saldo - door extra verlies aan werkgelegenheid in de

1) Zie bijlage 2.

landbouw - een vermindering van de werkgelegenheid ten gevolge hebben.

- Zowel vanuit de agrarische sector als vanuit andere sectoren is voldoende aanbod van arbeidskrachten te verwachten om de potentiële werkgelegenheid in reële werkgelegenheid om te zetten.
- Behalve vanuit die sectoren kan aanbod worden verwacht van jonge voor deze werkzaamheden geschoolde arbeidskrachten.
- Indien geen speciale maatregelen voor het aantrekken van arbeidskrachten voor de nieuwe arbeidsplaatsen worden genomen, is het niet uitgesloten dat de eventuele extra arbeidsplaatsen slechts voor een betrekkelijk klein deel ten goede komen aan (oudere) ex-agrariërs.

SLOTOPMERKINGEN

Voor een goede werkplanning is een zekere werkvoorraad noodzakelijk. Zoals uit het onderzoek bleek is deze werkvoorraad in veel bossen en natuurterreinen de laatste jaren echter zodanig toegenomen dat van een werkachterstand moet worden gesproken. Voor het vaststellen van de omvang van de werkachterstand is in het voorjaar van 1977 aan de eigenaren/beheerders gevraagd op te geven hoe groot volgens hen de omvang van deze werkachterstand was en of zij kans zagen deze in de komende 5 jaren weg te werken. Hierbij is uitgegaan van de meningen en opvattingen van de eigenaren/beheerders over de onderhoudstoestand van hun bossen en/of natuurterreinen, bij een beheer zoals hun dat zelf voor ogen staat. Aan deze benadering is de voorkeur gegeven boven een eventuele toepassing van algemene "objectieve" normen, te meer daar het uiteindelijk praktische doel van het onderzoek - het aangeven van mogelijke arbeidsplaatsen - het meest gediend is met een directe aansluiting aan de situatie in de praktijk.

Dank zij de grote medewerking van de eigenaren/beheerders zijn van verreweg het grootste deel van de bossen en vrijwel alle natuurterreinen in Overijssel gegevens verkregen. Daardoor behoefde voor het verkrijgen van een totaalbeeld slechts in beperkte mate te worden "bijgewogen", hetgeen de "hardheid" van de gepresenteerde gegevens ten goede is gekomen.

Uit het onderzoek bleek dat in de inhaal van het achterstalig onderhoud van bossen en natuurterreinen in Overijssel bijna 100 man permanent werk zal kunnen vinden indien hiertoe de middelen beschikbaar komen en de benodigde samenwerking tot stand komt. Omstreeks 1/3 deel van deze potentiële permanente werkgelegenheid is thans tijdelijke werkgelegenheid in de vorm van Aanvullende Werken (o.m. volgens de E-regeling) en in WSW-verband.

Tegen de achtergrond van het totale tekort aan werkgelegenheid in Overijssel en de behoefte aan nieuwe arbeidsplaatsen voor agrariërs die van beroep willen veranderen, zijn deze 100 arbeidsplaatsen weinig indrukwekkend. Vergeleken met het aantal werknemers dat de eigenaren/beheerders van bossen en natuurterreinen in deze provincie in dienst hebben - 128 in vaste dienst en 206 in "los" dienstverband - is dit aantal van 100 arbeidsplaatsen bepaald niet gering te noemen. Voor de mensen die deze plaatsen zullen kunnen vervullen, zal het transformeren van deze potentiële naar werkelijke werkgelegenheid echter van grote betekenis zijn.

1. Hebt U arbeiders in dienst?

a. Neen

b. Ja, _____ vaste arbeiders, waarvan _____ alleen in bossen werken,
 _____ in bossen en natuurterreinen,
 _____ alleen in natuurterreinen.

c. Ja, _____ losse arbeiders, waarvan _____ alleen in bossen werken,
 _____ in bossen en natuurterreinen,
 _____ alleen in natuurterreinen.

2. Oppervlakte bossen: _____ ha, waarvan _____ ha in de gemeente _____
 _____ ha in de gemeente _____
 _____ ha in de gemeente _____

3. Is er de laatste vijf jaar in deze bossen werkachterstand ontstaan?

a. Neen → géén werkachterstand → vraag 6.

b. Ja, er ontstond werkachterstand bij: (overwegend in de gemeente)

- 1. vrijstellen _____ ha te _____
- 2. zuiveren _____ ha te _____
- 3. snoeien _____ ha te _____
- 4. prunusbestrijding _____ ha te _____
- 5. dunning _____ ha te _____

4. Indien werkachterstand ontstond in deze bossen:

Hoeveel manweken vraagt dit werk om de achterstand weg te werken?

In totaal ongeveer _____ manweken, waarvan voor dunning _____ manweken.

5. Indien werkachterstand ontstond in deze bossen:

Ziet U kans deze achterstand in de komende vijf jaar weg te werken?

- a. Ja, met behulp van de bijdrageregeling
- b. Ja, op een andere wijze, namelijk door _____
 _____ in de gemeente(n) _____
- c. Neen, maar zal wel kleiner worden, omdat _____
 _____ in de gemeente(n) _____
- d. Neen, blijft ongeveer hetzelfde, omdat _____
- e. Neen, zal groter worden, omdat _____
 _____ in de gemeente(n) _____

6. Indien er momenteel geen werkachterstand is in deze bossen:

Verwacht U, dat er in de komende vijf jaar in deze bossen een werkachterstand zal ontstaan?

- a. Neen, geen werkachterstand
- b. Ja, er zal werkachterstand ontstaan bij: (overwegend in de gemeente)

- 1. vrijstellen _____ ha te _____
- 2. zuiveren _____ ha te _____
- 3. snoeien _____ ha te _____
- 4. prunusbestrijding _____ ha te _____
- 5. dunning _____ ha te _____

7. Waardoor zal volgens U deze achterstand ontstaan?

Voornamelijk door _____

8. Oppervlakte natuurterreinen

_____ ha hakhout	in de gemeente(n) _____
_____ ha heide en vennen	in de gemeente(n) _____
_____ ha water en moeras	in de gemeente(n) _____
_____ ha rietland	in de gemeente(n) _____
_____ ha schraalland e.d.	in de gemeente(n) _____
_____ overig natuurterrein	in de gemeente(n) _____

9. Is er de laatste vijf jaar in deze natuurterreinen **werkachterstand** ontstaan?

a. Neen → **geén** werkachterstand → vraag 12.

b. Ja, er ontstond werkachterstand bij:

(overwegend in gemeente)

1. hakhout	_____ ha te _____
2. heide en vennen	_____ ha te _____
3. water en moeras	_____ ha te _____
4. rietland	_____ ha te _____
5. schraalland e.d.	_____ ha te _____
6. overig natuurterrein	_____ ha te _____

10. Indien **werkachterstand** ontstond in deze natuurterreinen:

Hoeveel manweken vraagt dit werk om de achterstand weg te werken?

In totaal ongeveer _____ manweken in de maand(en) _____

11. Indien **werkachterstand** ontstond in deze natuurterreinen:

Ziet U kans deze achterstand in de komende vijf jaar weg te werken?

a. Ja, namelijk door of met behulp van _____

_____ in de gemeente(n) _____

b. Neen, maar zal wel kleiner worden, omdat _____

_____ in de gemeente(n) _____

c. Neen, blijft ongeveer hetzelfde, omdat _____

d. Neen, zal groter worden, omdat _____

_____ in de gemeente(n) _____

12. Indien er momenteel **geen** werkachterstand is in deze natuurterreinen:

Verwacht U, dat er in de komende vijf jaar in deze natuurterreinen een **werkachterstand** zal ontstaan?

a. Neen, geen werkachterstand

b. Ja, er zal werkachterstand ontstaan bij:

(overwegend in gemeente)

_____	_____ ha te _____
_____	_____ ha te _____
_____	_____ ha te _____
_____	_____ ha te _____

13. Waardoor zal volgens U deze achterstand ontstaan?

Voornamelijk door _____

VOOR DE DOOR U VERLENDE MEDEWERKING ZEGGEN WIJ U HARTELIJK DANK !



Bijlage 2. Afkortingen en begrippen

Bossen	Houtopstanden welke deel uitmaken van bij het Bosschap geregis- treerde bosbouwondernemingen, welke met inbegrip van rijbeplan- tingen 5 ha of groter zijn.
Natuur- terreinen	Niet beboste, natuurlijke of half-natuurlijke terreinen, welke van belang zijn vanuit een oogpunt van natuur- en landschaps- schoon of hun natuurwetenschappelijke betekenis. Daaronder val- len o.m. heideterreinen, vennen, hoog- en laagvenen, zandverstuï- vingen, blauwgrasgebieden, weidevogelgebieden, rietvelden, grien- den enz.
Beheers- eenheid	Complex bossen en/of natuurterreinen welke als een eenheid wor- den beheerd.
E-regeling	Tijdelijke tewerkstelling van werkloze arbeidskrachten op ar- beidsintensieve objecten welke qua opzet, begroting en procedure eenvoudig van aard zijn. De volgende leeftijdscategorieën komen hiervoor in aanmerking: 1e personen van 45 jaar en ouder, 2e personen van 22 tot 45 jaar mits langer dan 6 maanden als werk- loos ingeschreven bij een arbeidsbureau. Bij E-objecten gaat het veelal om achterstallig onderhoud in bossen en natuurterrei- nen.
AW-verband	Tijdelijke tewerkstelling van werkloze valide arbeidskrachten uit de cultuurtechnische, alsook aan werkloze valide werknemers uit en civiel-technische (bouwkundige) sector. Het betreft o.m. tewerkstelling op buitenobjecten in gebieden met een hardnekkige en langdurige werkloosheid.
WSW-verband	Beschutte arbeid voor personen die om medische redenen of andere persoonsgebonden factoren in hun oorspronkelijk beroep moeilijk plaatsbaar zijn. Deze plaatsing is niet aan een tijdsbepering gebonden.
Vrijstellen	Het bestrijden van in de opstand ongewenste opslag, meestal berk of prunus serotina ("vogelkers").
Zuiveren	Het in een jonge bosaanplant verwijderen van bomen waaraan iets mankeert.
Snoeien	Opsnoeien vindt plaats bij die houtopstanden waarbij het de be- doeling is ten minste zaaghout te verkrijgen.
Prunus- bestrijding	Verwijderen, mechanisch of chemisch, van de voor de meeste bos- sen en natuurterreinen ongewenste, andere begroeiing verdringen- de, sterk verbreide prunus serotina, ook wel Amerikaanse vogel- kers genoemd.
Dunnen	Van de concurrerende bomen in een bosopstand worden de beste gehandhaafd en de minst goede verwijderd. Wordt, afhankelijk van de groei en de houtsoort, om de 3 tot 5 jaar herhaald.